

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Institutionen för svenska språket

Attityder till tvåspråkighet

Annika Staaf

Specialarbete, 15 poäng
Svenska språket, fördjupningskurs
Vt 2008
Handledare: Tore Otterup

Innehållsförteckning

1. Inledning och bakgrund	1
1.1 Syfte och forskningsfrågor.....	1
2. Forskningsöversikt.....	2
2.1 Tvåspråkighet – begreppsdiskussion.....	2
2.1.1 Simultan och successiv tvåspråkighet	4
2.1.2 Diglossi	4
2.2 Attityder till tvåspråkighet.....	5
2.3 Kultur	7
3. Metod och material	10
3.1 Utgångspunkter och avgränsningar	10
3.2 Metod och material	10
3.2.1 Kvalitativa forskningsansatser med intervju som metod.....	10
3.2.2 Tre informanter	11
4. Resultat	12
4.1 Intervju med Silke.....	12
4.1.1 Silkes tankar kring Kultur.....	14
4.2 Intervju med Birgit.....	15
4.2.1 Birgits tankar kring kultur	17
4.3 Intervju med Kathrin.....	18
4.3.1 Kathrins tankar kring kultur	20
4.4 Intervjужämförelser med anknytning till tidigare forskning	21
5. Diskussion.....	23
5.1 Ökad lingvistisk medvetenhet och attityder till tvåspråkighet	23
5.2 Kulturella skillnader	25
5.3 Slutord.....	26
6. Litteraturförteckning.....	27
BILAGA 1	29

Sammandrag

Jag har i den här uppsatsen gjort en kontrastiv undersökning av tre tyskars attityder till tvåspråkighet. Utifrån min frågeställning har jag utgått ifrån huruvida tvåspråkighet har medfört en ökad lingvistisk medvetenhet samt hur informanternas positiva och negativa attityder ter sig till detta. Jag har även snuddat vid begreppet kultur och hur informanterna upplever att "leva i två kulturer". De tre tyskor som figurerar i denna undersökning har alla kommit till Sverige på ett sätt som de upplever som positivt. Detta har inneburit att deras attityder till tvåspråkighetsbegreppet alltid varit bra.

Mitt undersökningsmaterial samlades in med hjälp av intervju som metod. Resultatet visar, precis som tidigare forskare kommit fram till, att tvåspråkighet i viss mån medför en ökad lingvistisk medvetenhet. I mitt fall föll det sig så att de tre informanterna studerar till språklärare, vilket jag tror är en bidragande faktor till den språkliga medvetenheten. Informanterna har också en mycket positiv attityd till tvåspråkighet. De enstaka gånger det känts negativt att vara tvåspråkig är enligt informanterna när det växlat ihop de tyska orden med de svenska, s.k. negativ transfer.

Den stora skillnaden i medvetenhetsgraden hos de tre informanterna är att de bott olika lång tid i Sverige. Två utav dem som bott här i ca två respektive elva år ser svenskan som ett sätt att överleva och chansen till kommunikation. Den tredje informanten som däremot har bott här sedan barnsben ser tvåspråkigheten som en självklarhet, vilket i sin tur har gett henne en stor potential att utveckla sin kreativitet och lyhördhet för en lingvistisk medvetenhet.

Vad gäller kultur har ingen utav informanterna svårt att anpassa sig till det svenska livet, då de menar att tysk och svensk kultur står väldigt nära varandra. Ett fåtal negativa kulturkrockar kom upp under intervjuerna, men precis som forskningen menar frågar sig även mina informanter hur en människa kan säga sig tillhöra en kultur.

Nyckelord: tvåspråkighetsattityder, lingvistisk medvetenhet och kulturavstånd

1. Inledning och bakgrund

Språk är något som vi ständigt använder oss av i vår dagliga miljö och kan därför sägas vara starkt förknippad med vår identitet. Många människor lever och använder fler än ett språk idag. De är tvåspråkiga. Tvåspråkighet är en företeelse med många infallsvinklar och den här uppsatsen kommer att handla om individuell tvåspråkighet med inriktning mot andraspråk. Barn som har föräldrar med ett annat modersmål än det som pratas i landet lär sig t.ex. majoritetsspråket som ett andraspråk. Ett sådant språk är något man behöver för att klara sig i vardagen, då det fyller en viktig praktisk funktion.

Språk och kultur är två ämnen som alltid fascinerat mig och som blivande lärare i tyska och svenska föll det sig naturligt att göra en undersökning om andraspråk. Efter att ha bott en längre tid i Tyskland med en ständig nyfikenhet inför den främmande kulturen och min egen attityd till språket väcktes tanken om hur andra ser på tvåspråkighet. Då jag valde att inrikta mig mot tvåspråkighet vad gäller tyska och svenska förstod jag i ett tidigt skede att denna typ av tvåspråkighet skulle uppfattas positivt, eftersom den oftast upplevs som berikande. Det är dock viktigt att tänka på att det finns en sorts ”påtvungad tvåspråkighet”, där det t.ex. kan röra sig om flyktingbarn som tvingas växa upp i ett land och ta till sig dess språk och kultur vilket de kanske inte alls vill.

Kultur är för mig ett väldigt intressant ämne, då det är ett så svårdefinierat fenomen, vilket kommer att lyftas fram i denna uppsats. Vetskapen om att kultur och språk hänger ihop väckte hos mig frågan om hur tvåspråkiga klarar av att leva med två kulturer?

1.1 Syfte och forskningsfrågor

Syftet med den här uppsatsen är att göra en kontrastiv undersökning av tre tyskars attityder till tvåspråkighet. Ämnet tvåspråkighet är stort och jag har därför valt att begränsa mig till attityder till språket. Jag kommer även att snudda vid hur huruvida informanterna upplever kulturskillnader eller ej.

De forskningsfrågor som jag utgår ifrån är följande:

- Har tvåspråkigheten medfört en ökad lingvistisk medvetenhet?
- Har informanterna känt av positiva eller negativa attityder till tvåspråkighet, och vad har de i så fall fått för konsekvenser?
- Hur upplever informanterna att det finns skillnader och likheter mellan kulturerna?

2. Forskningsöversikt

Den här uppsatsen kommer framför allt att undersöka tvåspråkigas attityder till andraspråket och till liten del kulturella skillnader. I det här kapitlet förklaras *tvåspråkighet* (2.1) och olika aspekter på *kultur* (2.3). Jag vill understryka att kapitlet om *kultur* inte går in på djupet gällande detta ämne.

2.1 Tvåspråkighet – begreppsdiskussion

Tvåspråkighet är ett omdebatterat fenomen, där svårigheten ligger i att bestämma vad som egentligen menas med en tvåspråkig person. Är Sveriges befolkning tvåspråkig, då omfattningen och färdigheterna av engelskan blir allt bättre? Eller när är man egentligen tvåspråkig? Då man idag kan använda språk inom så många olika områden är det svårt att mäta vem som är tvåspråkig (Harding & Riley 1993:24). Om en tvåspråkig person till exempel är läkare i Tyskland, så kanske han/hon bara talar tyska på jobbet, medan han/hon i hemmet pratar sitt modersmål franska. Detta gör att den personen har en helt annan vokabulär på jobbet än vad han/hon har i hemmet. Är den personen bara tvåspråkig till en viss del då? Suzanne Romaine menar att detta handlar om tillgänglighet och i vilken kontext man befinner sig i:

A language used informally at home may not be used for talking about school topics if schooling has taken place in another language. Similarly, the bilingual's ability to employ different styles and to exploit the stylistic range of a language will vary depending on ability and also topic (Romaine 1995:13).

Det finns många varierande teorier inom tvåspråkighetsforskningen och Skutnabb–Kangas har gjort ett försök i att reda ut detta, genom att använda sig av olika bedömningsgrunder för att definiera modersmål. Hon har använt sig av fyra kriterier; *ursprungskriteriet*, *kompetenskriteriet*, *funktionskriteriet* och *attitydkriteriet* (1981:22-23). Dessa kriterier kommenterar och nämner även Håkansson (2003:15).

Det första kriteriet, *ursprungskriteriet*, kopplas ihop med talarens ursprung och grundar sig på det språk som förekommer från början i hemmet, alltså det språk man lär sig först. Används två språk i hemmet blir dessa modersmål och man blir därmed tvåspråkig. Det andra kriteriet, *kompetenskriteriet*, som också går under namnet behärskningskriteriet, innebär att en person är tvåspråkig om han/hon

behärskar två språk lika bra varav det ena är modersmålet. Denna mätning kan bli komplicerad, då det är svårt se hur mycket en person behärskar ett språk. Håkansson problematiserar detta och menar att tvåspråkiga personer ofta använder sina språk i olika situationer och därför är det nästintill omöjligt att mäta (2003:15). Det tredje kriteriet, funktionskriteriet, är den definition som används mest, vilket innebär att en tvåspråkig person ska kunna använda två språk i de situationer som han/hon stöter på. Håkansson menar att detta är i "enlighet med egna önskemål och krav" (2003:15). Skutnabb–Kangas ställer sig tveksam till detta och påpekar att vissa människor tvingas att tala ett språk, t.ex. på jobbet, fast de egentligen inte har kompetensen att klara det fullt ut (1981:23). Det sista kriteriet bygger på språklig identifikation och tillhörighet. Det kan handla om att man ser sig själv som tvåspråkig, eller att man uppfattas som det, av andra personer (Håkansson 2003:15).

Förutom tvåspråkighetskriterier har Skutnabb–Kangas även gjort en indelning av de personer som är uttalat tvåspråkiga. Denna uppdelning består också av fyra grupper; *elittvåspråkiga*, *barn från språkliga majoriteter*, *barn från tvåspråkiga familjer* och *barn från språkliga minoriteter*. Personer som befinner sig i den första gruppen är oftast barn som blivit tvåspråkiga då de t.ex. bott utomlands (1981:78-79). Den andra gruppen berör personer som bor i ett land med fler officiella språk än ett, där det är vanligt att man lär sig ett minoritetsspråk. Skutnabb–Kangas tar engelsktalande barn i Kanada som exempel. De har fått lära sig franska och på så sätt gett minoritetsspråket högre status. De två sista grupperna skiljer sig såtillvida att det rör sig om ett yttre tryck från samhällets sida. *Barn från tvåspråkiga familjer* har ingen press från samhället att bli tvåspråkiga utan det är oftast föräldrarna som vill att barnen ska kunna kommunicera på båda språken. *Barn från språkliga minoriteter* har trycket på sig att lära sig landets majoritetsspråk, detta kan säkert i många fall upplevas som ett tvång (1981:79-83).

Harding och Riley diskuterar problematiken kring elittvåspråkiga barn och nämner denna grupp "eliten" (1993:26). De anser att denna elitgrupp också står inför svårigheter vad gäller att lära sig ett språk i ett annat land. De problem som kan uppstå är att familjen inte vet hur de ska gå till väga så att tvåspråkigheten hålls vid liv. Möjligheten att lämna över denna angelägenhet till en internationell privatskola i det landet man bor i är inte heller helt enkelt, då dessa skolor i allmänhet koncentrerar sig på landets majoritetsspråk. Detta leder till att många föräldrar placerar sina barn i lokala offentliga skolor, med risk för att de

tycker att språkundervisningen är undermålig (ibid:27f). Ett dåligt underhåll av ett andraspråk kan medföra risken att någon i en familj mister sin ”språkliga identitet” (ibid).

2.1.1 Simultan och successiv tvåspråkighet

Det finns många sätt att skilja på hur man blir tvåspråkig, men lär man sig båda språken parallellt från dag ett när man föds kallas det *simultan språkinlärning* (Håkansson 2003:145). Det finns forskning som visar att små barn inte har några problem att lära sig flera språk samtidigt. Till en början kan en sammanblandning ske, men efter ett tag lär de sig att skilja på språken. Håkansson menar att det/de första språk/en man lär sig är detsamma som modersmål. Den simultana språkinlärningen brukar ske när man är mycket liten, före tre års ålder.

Successiv språkinlärning innebär att man lär sig ytterligare ett språk, efter tre års ålder, då man redan har ett modersmål. Denna definition innebär alltså att man kan bli tvåspråkig även senare i livet och inte bara om man lär sig två språk från födseln. Språkinlärning i skolan är ett klassiskt exempel på detta. Denna inlärning sker dock i det land där inte språket talas, t.ex. tysk- eller spanskundervisning i svenska skolor. Ibland kallas detta även främmandespråksinlärning (Håkansson 2003:145).

2.1.2 Diglossi

Diglossi och tvåspråkighet är två begrepp som ligger varandra nära. Diglossi innebär en situation där ”två språk kan leva sida vid sida i ett samhälle” (Håkansson 2003:31). De båda språken används då oftast i olika situationer och fyller olika funktioner, s.k. domäner. Charles Ferguson är upphovsmannen till begreppet diglossi och han delade in språken i två tillstånd, högspråk och lågspråk (2003:31). Grosjean menar också att diglossi handlar om två språk varav det ena har högre prestige än det andra (1982:130).

Ett problem med diglossi kan vara att det ena språket tar ut det andra. Det är viktigt att språken inte konkurrerar ut varandra utan förhåller sig till en viss balans. Håkansson tar den ungersktagande befolkningen i gränsområdet mellan Österrike och Ungern som exempel och menar att politiska eller andra samhälleliga förändringar i ett land kan göra att alla funktioner kan ersättas med ett språk. Detta resulterar i att det statusmässigt lägst stående språket dör ut (2003:35).

2.2 Attityder till tvåspråkighet

I många länder i världen talas det fler språk än ett. Huruvida länderna har valt att reglera det till ett eller två officiella språk skiljer sig mellan Europa, Asien och Afrika (Håkansson 2003:27). I Sverige saknas det fortfarande en lagstiftning om ett officiellt huvudspråk, trots att det sedan 2000 finns fem officiella minoritetsspråk i Sverige (samiska, finska, tornedalsfinska, romani och jiddisch) (ibid:27f). Regeringen har tillsatt en språklagsutredning och ett betänkande lämnades över till kulturminister Adelson-Liljeroth i mars i år (<http://www.sprakradet.se/2013>). Regeringen har som ambition att ha en proposition färdig till årsskiftet. Om propositionen behandlas i riksdagen nästa vår kan språklagen träda i kraft den 1 juli 2009 (www.svd.se/nyheter/inrikes/artikel_992325.svd). Utåt sett ses Sverige som ett enspråkigt land, trots att det talas en mängd olika språk på skolor runtom i landet. En anledning till detta synsätt kan vara att det i Europa länge funnits en monokulturell och förhärskande syn på hur normen ska se ut i ett samhälle. Den europeiska syn som uppstod på 1700- och 1800-talen har idag spridit sig globalt (Lainio 2008:299). Gamla kolonialiserade länder som t.ex. Moçambique i Afrika har valt att endast använda sig av portugisiskan som undervisningsspråk. Finland är ett europeiskt land som utmärker sig, då det 1919 fastslogs att Finlands nationella språk skulle vara finska och svenska (Håkansson 2003:30).

Lainio skriver också om något som han kallar för ett ”tvåspråkigt normativt perspektiv” (2008:300). Det innebär att man endast kan kalla sig tvåspråkig om man behärskar två språk till 100 %. Detta är något som är väldigt ovanligt, då de kan vara svårt att ha ord för alla situationer inom olika domäner i vilka man rör sig. Får man som minoritetstalare aldrig utveckla sitt ordförråd inom vissa domäner blir det samtidigt svårt att höja statusen på språket. Detta liknar diglossi (se 2.1.2).

Svenskan är visserligen inte något minoritetsspråk i Sverige, men engelskan kan idag ses som ett språk med stark ställning i landet gällande vissa situationer i b.la. arbetslivet.

Från att helt klart tidigare ha varit ett främmandespråk, dvs. ett språk som lärs in för att användas främst i internationella kontakter med talare som inte behärskar svenska, finns det visst fog för att säga att språket nu är på väg att bli ett *andraspråk*, ett språk som alla invånare måste behärska för att klara de dagliga kommunikativa behov som uppstår i arbets- eller vardagslivet inom landet (Hyltenstam 2002:47).

Engelskans utbredning i Sverige och påverkan på det svenska språket inom vissa domäner har skett på många olika sätt. Engelskspråkiga filmer dubbas aldrig, som t.ex. i Italien och många andra länder i Europa, musiken domineras av engelska texter och i skolan är engelska ett obligatoriskt ämne från 3:e klass i grundskolan. Detta är bara några exempel på engelskans inflytande samt utbredning (Håkansson 2003:87). Engelskans starka inflytande ses inte enbart som något positivt av alla, då det i vissa fall ersätter svenskan helt. Lainio menar att vissa institutioner vid universitet i Sverige helt förlitar sig på anglosaxiska modeller vilket leder till att nya uttryck behålls på engelska, så att ord inte tappar sin status vid eventuell översättning (2008:298). Engelskans inflytande på det svenska språket kan ses som något positivt för den ökade internationaliseringen, men det kan samtidigt uppfattas som något negativt om vissa domäner tas över av engelskan pga. att man inte kan finna en korrekt och statusfylld översättning (Håkansson 2003:87).

Romaine diskuterar en annan sorts attityd till tvåspråkighet, då hon menar att den har en viss inverkan på det kognitiva medvetandet (1995:107). Hon bygger sin teori dels på egen forskning dels på forskning som Jespersen och Hakuta gjort. Hakutas forskning bygger dessutom på Jespersen tidiga forskning inom ämnet, som visar på att tvåspråkighet sågs som något negativt i början på 1900-talet, då det ansågs ha en negativ verkan på intelligensen. Jespersen menade att barn som tvingades lära sig två språk hade svårt att ta till sig kunskaper i andra ämnen (1922:148). Detta var alltså helt i linje med de enspråkstankar som härskade i 1900-talets samhälle, vilket jag tidigare nämnde. Det gjordes en rad tester i USA för att utröna huruvida barn blev mer intelligenta eller inte av att kunna två språk eller fler. Testerna utföll till de enspråkigas favör vilket ledde till att tvåspråkighet såg som något negativt (Romaine 1995:109). Nu på senare år har dessa tester naturligtvis ifrågasatts, då de idag finns invandring och internationalisering på många håll i världen.

Idag finns det forskning som visar på att tvåspråkighet har positiva följder. Romaine talar om en sorts kognitiv flexibilitet som en naturligt följd av att man lärt sig två språk eller fler (1995:108). Kreativitet som leder till ett utökat och mångfaldigt tänkande är också en tes som hon menar att tvåspråkiga besitter.

Grosjean har undersökt mycket hur en person interagerar med det språk och den kultur som han/hon befinner sig i. En tvåspråkig person känner sig antagligen mer hemma i ett språk än det andra. Grosjean tar

en tvåspråkig person i franska och engelska som exempel och menar att denne uttrycker sig mer aggressivt och tanklöst när personen pratar sitt modersmål franska, till skillnad från hur personen uppfattar sig själv vid engelskt tal (1982:278).

Lainio belyser problematiken kring attityder till tvåspråkighet och menar att det krävs en större tolerans kring detta. Tvåspråkighet borde vara en naturlig accepterad företeelse som ses som en kunskapsförhöjare inom både kultur och andra sociala sammanhang istället för ett ”språkutsuddande” tillstånd (2008:302).

2.3 Kultur

Hur förklarar man begreppet kultur? Enligt etnologen Runfors kan man om man tittar i en ordbok urskilja två huvudsakliga innebörder: ”kultur å ena sidan som en övergripande beteckning för olika konstarter och konstnärliga uttryck, å andra sidan som en paraplyterm för olika sätt att leva och förstå tillvaron” (Runfors 2004:66-67). Begreppet kultur är med andra ord oerhört komplext och nedan följer några exempel på mångfald av kultur. Människor har på sitt sätt skapat kulturer, då alla i världens länder har sitt eget språk, sitt eget sätt att leva i en familj och sitt eget sätt att fira sina högtider på. Det räcker bara att åka över med båten till Skagen från Göteborg, för att se att danskarna har en annorlunda kultur vad det gäller att bygga hus. Ett husbygge förhåller sig säkert till vissa traditioner, men kultur och tradition är vanligtvis två begrepp som går hand i hand. Att vi i Sverige gör vissa saker på samma sätt är t.ex. en slags kultur. Vi målar våra ägg till påsk och pryder midsommarstången med blommor och detta kan man säga är en del av vårt kulturarv. Frågan är om det finns någon enhetlig kultur i Sverige? Grinell menar att Sverige inte är så homogent som vi tror. ”I Sverige har man ansett att alla har samma omgivning och erfarenheter, men alla barn kan inte sången om herr Kantarell”¹. Grinell betonar vidare att det är viktigt att lära känna sig själv och vad man står för att sedan lära känna andra kulturer.

Då Sverige idag är på väg att bli ett mer och mer mångkulturellt land är ovanstående ståndpunkt bra att hålla sig till. För många människor som lever i Sverige idag är den egna kulturen så inbäddad i det dagliga livet att man går runt och tänker att man inte har någon speciell kultur. Wellros kallar detta för internalisering och det innebär att ”omgivningens värderingar och moraluppfattningar successivt

¹ Klas Grinell, föreläsning: *Social och kulturell mångfald*, 8:e december 2005

förvandlas till individens inre egendom och blir en helt och hållet integrerad del av personligheten” (Wellros 1998:18). Reflektion över hur man har påverkats och fostrats in i en kultur existerar helt enkelt inte.

Vårt sätt att prata med varandra hör också till vår kultur och detta kan av många uppfattas som den svåraste faktorn för en främling i ett land. ”Den som flyttar till ett annat land upplever samtidigt chocken att bli ”dövstum”, då man varken förstår språket eller kan göra sig förstådd” (Wellros 1998:45). Att få en känsla av samhörighet är viktigt då man kommer till ett främmande land just för att kanske lindra chocken. Denna chock kan också innebära en lite allvarligare känsla, men kanske inte i lika hög grad för främlingar från närliggande länder. En kulturchock nämns ofta i sammanhang som rör invandrare och flyktingar. Känslan av att komma som flykting eller invandrare till ett annat land och utöver språkbristen inte förstå de mönster och oskrivna lagar som finns kan innebära att man upplever ett oerhört utanförskap.

Man är ofta plågsamt medveten om att man blir betraktad som ”konstig”, som otrevlig, provokativ eller störande, men man vet inte på vilken punkt man överskridit den gräns där tolkningen sätts igång och där den negativa bilden börjar framkallas i medmänniskornas ögon (Wellros 1998:45-46).

Man skulle kunna säga att språket är en viktig grundpelare för att förstå en främmande kultur och för att kunna medverka som en individ i ett socialt sammanhang. För Vygotskij är social samverkan något som står i fokus då det gäller lärande. Han menade att individen är beroende av den sociala samverkan för att kunna utvecklas och då har språket en mycket betydande roll. Om man vill förstå de mentala processerna i ett samhälle är det alltså av största vikt att ta till sig de sociokulturella funktionerna. (Dysthe 2002: 75) ”En lyckad socialisation skapar alltid gemenskap på gruppnivå” (Wellros 1998:18) skriver Wellros och hon liksom Vygotskij menar att gruppen, en känsla av ”vi”, är grunden till kommunikation oavsett kultur.

Två kulturer skulle dock kunna existera inom en och samma person, men samtidigt finns det inget som säger att en tvåspråkig person måste ha två kulturer. Varje människa har ett liv och en identitet och tanken att en person kan vara helt tysk i Tyskland tillsammans med tyskar är ganska orealistisk (Harding & Riley 1993:48). Få människor kan egentligen säga sig tillhöra en kultur. Under livets gång tillhör man olika gemenskaper och för var och en av dessa finns det särskilda normer.

Kulturen i handbollslaget skiljer sig med största sannolikhet mot hur man beter sig inom sin egen familj (1993:51). Människor som lever ett liv i två länder kan tänkas känna sig lika hemmastadda i båda trots att deras "dubbelnatur" kan skymta fram ibland. Harding och Riley skriver att en pinsam språkförbistring är ett tecken på kommunikativ generositet och inte dåligt uppförande (1993:48). Då man talar med människor i sin omgivning visar man också vem man är och för en tvåspråkig person kan det innebära att han/hon omedvetet drar in sin "andra kultur" i sammanhanget.

3. Metod och material

I detta kapitel kommer uppsatsens metod och material presenteras samt de informanter som medverkade i undersökningen. Avgränsningar och utgångspunkter redogörs för mer ingående under avsnitt 3.1.

3.1 Utgångspunkter och avgränsningar

Tvåspråkighet är ett vidsträckt definierat begrepp och det verkar finnas lika många forskningsrön som teorier. I min undersökning kommer jag att använda mig av ett perspektiv någonstans i mitten, dvs. jag anser inte att man behöver vara född och uppvuxen med ett språk för att få kalla sig tvåspråkig, men det räcker inte heller att bara ha vissa ord i sin repertoar. Anser man sig vara tvåspråkig ska man också till stor del behärska språket i de situationer som dyker upp i ens vardagliga liv. Min uppsats utgår mycket från Skutnabb – Kangas (1981:22-23) teorier om tvåspråkighet och då i synnerhet funktionsdefinitionen (se 2.1).

I min undersökning kommer jag inte att försöka klassificera vilken grad av tvåspråkighet mina informanter tillhör. Analysen av materialet kommer snarare att bli kontrastiv² med avgränsning till attityd och kultur. Det kommer alltså inte bli någon diskussion huruvida mina informanter är tvåspråkiga eller inte. Jag har även valt att avgränsa mig till att enbart titta på tre tyskars attityder till tvåspråkighet. Då undersökningen rör sig om endast tre personer är jag väl medveten om att det inte kan dras några allmänna slutsatser av resultatet. Mina förhoppningar är att undersökningen kan ge en viss inblick i attityder till tvåspråkighet. Samtliga informanter är kvinnor, vilket mer beror på sammanträffande än en medveten avgränsning från min sida. Endast en av dessa tre kvinnor har en svensk förälder.

3.2 Metod och material

3.2.1 Kvalitativa forskningsansatser med intervju som metod

Den här uppsatsen bygger på intervju som metod, då det är de kvalitativa egenskaperna jag är ute efter. Nackdelen med detta är att bredden inte blir så stor, men å andra sidan blir närheten desto större.

² Med kontrastiv menas hur informanterna förhåller sig mellan sitt modersmål (tyska i det här fallet) och andraspråket (svenska).

Med kvalitativa studier får jag fram ”vad den enskilde tänker och känner” (Trost 1997:13). Syftet med en kvalitativ undersökning är att få fram en sorts djupare kunskap där det går att analysera helheter på ett annat sätt (Patel & Davidsson 1994:99). Uppsatsens resultatdel kommer att få en hermeneutisk prägel, då det till viss del är min egen förförståelse som ligger till grund för den kvalitativa bearbetningen. Det är min uppgift att försöka tolka och förstå vad och hur mina informanter har svarat (1994:25).

Jag har i den mån jag funnit det nödvändigt nedtecknat utdrag ur samtliga intervjuer. Då en utav de tre intervjuade svarade osammanhängande på en del frågor, har jag valt att transkribera hela hennes intervju. På så sätt får jag en mer sammanhängande överblick.

När man samlar information till en undersökning är det viktigt att tänka dels på intervjuarens ansvar vad gäller frågornas utformning och inbördes ordning, s.k. standardisering, dels på hur stort och fritt utrymme man ger informanten att tolka de frågor som ställs s.k. strukturering (1994:60-61). De intervjuer jag gjort är standardiserade på så sätt att informanterna har fått identiska frågor i exakt samma ordning. Jag har under intervjuernas gång dessutom lämnat ett stort och fritt utrymme för informanternas svar, vilket Patel och Davidsson kallar för en ostrukturerad intervju. Frågorna är formulerade på det viset att det inte räcker med att svara ja eller nej. Detta bidrar också till att intervjuerna känns väldigt fria (1994:60-61). Som sig bör vid intervjuer har jag inlett med neutrala frågor samt avslutat med utrymme kring frågornas innehåll eller möjlighet till tillägg av sådant som inte kommit med i frågorna.

Validiteten i denna undersökning är hög i förhållande till de forskningsfrågor jag använt mig av. Om man ser till ämnena tvåspråkighet och kultur är det svårt att avgöra huruvida validiteten är hög eller ej, eftersom det finns så många olika tolkningar av dessa begrepp. Jag har dock försäkrat mig om de tre informanternas inställning till tvåspråkighet och kultur för att öka validiteten något. Jag anser att reliabiliteten är hög i denna uppsats, då jag använt mig av ett frågeformulär som jag själv gjort utifrån litteratur inom tvåspråkighet och kultur. De resultat jag fått stämmer för övrigt väl överens med tidigare forskningsresultat, vilket också indikerar att reliabiliteten är god.

3.2.2 Tre informanter

Mina tre intervjuer bygger på en frågeguide jag sammanställt (se bilaga 1). Samtliga tre intervjuer ägde rum under loppet av en och en halv vecka och spelades in med mp3-spelare. Jag upplevde att informanterna inte blev nervösa av att bli inspelade. De mesta av materialet har nedtecknats, för att på så sätt kunna citera personerna direkt i texten. Intervjuerna tog sammanlagt tre timmar vilket innebär att jag har ett material på 180 minuter. De tre informanterna har Tyskland som hemland, men har alla valt att bo i Sverige av olika anledningar. Då anonymitet har blivit utlovad har informanterna fått varsitt fiktivt namn.

Intervju 1 är med en 24-årig kvinna som bott i Sverige i 15 månader, men studerat svenska språket under 7 år. Hon läser till lärare i Göteborg och arbetar som översättare på fritiden. Hennes intresse för kulturer är mycket stort och hon pratar svenska i stort sett hela tiden. Jag kommer att kalla henne Silke.

Intervju 2 är med en 54-årig kvinna som bott i Sverige sedan hon var barn. Hon är verksam inom folkuniversitetet och anser att hon har haft en fördel av få lära sig ett andraspråk i ung ålder. Hon använder sig av svenska full ut och använder tyskan endast då hon reser ”hem”. Hon har en mamma som är svensk och pappa som är tysk. Jag kommer att kalla henne Kathrin.

Intervju 3 är med en 38-årig kvinna som bott i Sverige i 11 år. Hon har utbildat sig på olika universitet runt om i Sverige och känner sig numera ”helt svensk”. Hon har en italiensk/svensk sambo och använder sig av svenska språket hela tiden. Jag kommer att kalla henne Birgit.

4. Resultat

I detta kapitel kommer jag att redogöra för mina resultat från de olika intervjuerna. Resultaten från de tre kvinnorna kommer att redovisas var för sig. Detta tror jag leder till en lättare och bättre förståelse av resultatet, då det trots allt är en jämförande studie som gjorts. De tre kvinnorna som deltagit i denna studie befinner sig dessutom på en mycket varierande nivå vad gäller tvåspråkighet. Jag kommer att redovisa de resultat som jag finner mest relevanta för uppsatsens forskningsfrågor. De intervjuade svarade klart och tydligt på samtliga frågor vilket gör att jag inte behöver redovisa något internt bortfall (Patel & Davidsson 1994:111). Efter min resultatredovisning följer det ett kapitel där jag jämför de intervjuades svar (se 4.4).

4.1 Intervju med Silke

Som jag tidigare omtalat är 24-åriga Silke inte uppvuxen i Sverige utan hon har studerat svenska i 7 år och bott här i endast 15 månader. Intresset för det svenska språket väcktes till liv då hon studerade i Frankrike och träffade sin idag svenska sambo. Silkes familj och släkt härrör från Tyskland och bor och verkar där även idag. Ett svenskt kontaktnät har Silke fått bygga upp själv genom sin sambo, universitetsstudier och diverse arbeten. Att prata svenska var från början det optimala valet för Silke då det enligt henne ”ger mer känsla i ett samtal”. Tala svenska i Tyskland med sin sambo är något som hon upplever som väldigt komplicerat då ”svenskan är förknippat starkt med Sverige medan tyska känns hemma för mig”. Engelska och franska är två andra språk som hon lärt sig, men de har kommit lite i skymundan för svenskans skull. ”Det blir total kaos i hjärnan när jag franska hört, för att sedan säga något på svenska, det går inte.”

Silke upplever att det finns både för- och nackdelar med att vara tvåspråkig. Träffar hon en annan tvåspråkig tysk tjej i Sverige blir det lätt att samtalet glider över till tyska. ”Det kan vara svårt att uttrycka sig på bra sätt, när jag pratar tyska känns alla ord bra”. Konsten att prata runt ord är en egenskap som hon utvecklat väldigt mycket sedan hon flyttade till Sverige.

Tvåspråkighet innebär för Silke en person som behärskar två språk fullt ut och kan växla mellan språken utan att ”bli snurrig”. ”Språk är komplex och alla befinner sig på olika nivåer, därför svårt att ha folk i boxar”. Med detta menar hon att var och en får känna efter hurvida man kan räkna sig som tvåspråkig eller ej. Silke medger dock att hon känner sig tvåspråkig, eftersom hon behärskar språket inom de flesta områden som finns i samhället. Då hon plötsligt ställs inför en ny situation kan det vara så att hennes ord inte räcker till. Ett exempel på detta var när hon var hos läkaren för första gången. ”Det kändes som grekiska, men han hade väldigt bråttom också”.

Silkes inställning till tvåspråkighet är positiv, då det ger en ökad inblick i att förstå andra människor. Den språkliga medvetenheten har också fördjupats eftersom ”det går att jämföra tyska med svenska så bra”. Språkets uppbyggnad blir enligt Silke mer intressant när man kan jämföra grammatik och ord mellan två språk. Detta är något som hon gör medvetet hela tiden. ”Varför hamnar verbet sist på svenska i den här meningen när det inte gör det på tyskan, o s v.” Tvåspråkigheten har i Silkes fall också fört med sig ett större intresse för andra kulturer.

En nackdel med att inte vara fulländat tvåspråkig kan enligt Silke vara att det blir en del missförstånd. I början när hon bodde i Sverige sa hon ”tschüss” till alla när hon skulle gå. Det fungerade bra tills hon sa det till en person som inte förstod tyska och förstod det som ”kyss”. ”Jag hade inte förstått riktigt att det fanns ett ord som hette kyss på svenska. Pinsamt!” En annan nackdel med att inte behärska det andra språket helt är att man kan känna sig utanför i vissa sammanhang. ”Jag kan inte göra avtryck i grupp på universitet. Ibland alla pratar så fort och med ironi och dialekter.” Då Silke känner att hon är en väldigt stark person med mycket åsikter, vilket fungerar bra när hon pratar tyska, kan grupparbeten kännas mycket frustrerande.

Humor och nyanser i språket är något som Silke upplever som svårt att urskilja på tyska, därför lägger hon inte ner mycket tid på att ens försöka förstå detta på svenska. Det hon gör för att få en bättre inblick i svenskans nyanser är att lyssna mycket på radio (P1 och P3) och ljudböcker. Filmer är inget Silke prioriterar, men om hon ska se på film ska den helst vara dubbad som i Tyskland. ”Undertext är ju omöjligt att hinna med.”

Silke upplever att bemötandet i Sverige, mot i hennes fall blivande tvåspråkig, är på gränsen till alldeles för bra. ”Det finns flera utlänningar här och därför känner jag mig inte speciell. Behöver inte säga att jag är tysk, folk har liksom förståelse innan. Alla är så snälla ingen rättar mig när jag säger fel. Svenskar känns på något sätt immun och påpekar aldrig fel. Önskade att de rättar mig så att jag lär mer, som man gör i Tyskland. Vi rättar jämt!” En gång i samband med ett besök på stadsbiblioteket upplevde Silke att en person såg ner på henne. Hon hade pratat franska minuterna innan hon skulle fråga bibliotekarien något på svenska. Silke fick inte fram ett ord och bibliotekarien gjorde ingenting för att hjälpa henne. ”Kanske hon trodde jag var förvirrad fransyska. Efter det ville jag bara bevis att jag kunde svenska, bra dessutom.”

Silke har haft väldigt lätt för att lära sig svenska, då hon tycker att mycket liknar det tyska språket. Prepositioner och ändelser är något som hon inte gillar. ”Jag säger ofta min svensk pojkvän istället för min svenska pojkvän.” Attityden gentemot svenskan är väldigt positiv då hon tycker att det låter så glatt.”

4.1.1 Silkes tankar kring Kultur

Kultur är ett av Silkes stora intressen. Hon tycker att Sverige har en helt annan diskussion än den som förs i Tyskland gentemot invandrare. Hon

menar att man i Sverige försöker ta till vara på andras kulturer, vilket gör att Sverige känns mångkulturellt. ”En stor del av Tyskland är konservativ, Bayern, där vill ingen invandrare bo.” Det som Silke tycker kan saknas i Sverige är en ordentlig matkultur. ”Det finns så mycket mer att välj på i Tyskland. Här finns bara två burkar av t ex tomatsås. Tyskland har 15 i samma affär!” Hon upplever att det inte finns så mycket variation, då hon t ex tycker att alla har samma slags kök. ”Ingen vill sticka ut, ordet lagom är verkligen Sverige.”

De upplevda kulturskillnaderna är många, men Silke nämner dem som berört henne mest. ”Att säga du till en professor känns märkligt. Det blir en närhet som inte jag är van vid och det känns inte alltid bra.” En annan sak är att tyskar är mer direkta. ”Svenskar linda och linda utan att komma fram till en Schlusspunkt.” Dessa båda punkter gör att kontakten blir närmare mellan människor vilket Silke inte alltid uppskattar, då hon är van vid att hålla en viss distans till folk. Att kramas när man säger hej till kompisar och främlingar och inte ta i hand, är något som Silke fått lära sig sedan hon flyttade till Sverige. ”En sådan reserverad typ, tänkte dom säkert om mig” säger hon och skrattar.

Silke upplever inte att hon håller extra hårt i någon utav kulturerna utan försöker anpassa sig där hon lever. Något som hon saknar ibland är den tyska ordningen. Ett exempel på detta var när vi skulle träffas för vår intervju på biblioteket. Jag hade bokat ett grupprum och personerna i det rummet hade inte gått när vi kom. Silke blev lite lätt upprörd och menade att något sådant aldrig skulle inträffa i Tyskland. ”Där man lämnar rummet 5 minuter innan.” Förutom den tyska ordningen har Silke inga problem med att ta till sig och förstå den svenska kulturen. ”Inga problem, det märks att vi är grannländer. Min svensk pojkvän, min svenska pojkvän, åh!, kanske gör att det blir kanske lätt också.”

4.2 Intervju med Birgit

Birgit träffade en italiensk man för 15 år sedan och för att de båda skulle kunna börja om på ett ställe tillsammans flyttade de till Sverige. Från den första dagen de började på komvux har de enbart pratat svenska med varandra. Under de 11 år som Birgit har bott i Sverige har hon utbildat sig på diverse folkuniversitet runtom i landet. Idag är hon nyutexaminerad lärare i tyska, engelska och slöjd. Då hennes familj och släkt bor kvar i Tyskland pratar hon enbart tyska med dem. ”De har aldrig riktigt förstått varför jag flyttade till Sverige, så att de vägrar lära

sig svenska ser jag som en liten protest från deras sida. Nu skrattar jag bara åt det.”

För Birgit innebär tvåspråkighet ”en chans till kommunikation med människor på deras modersmål. Det är svårt att känns sig hemma i ett land om man inte behärskar modersmålet.” Att kunna ta del av ett annat lands litteratur är något som Birgit uppskattar väldigt mycket. Som liten undrade hon alltid hur Pippi Långstrump lät på sitt riktiga språk och efter att ha läst några av dessa böcker uppfattade hon Pippi helt annorlunda. ”Nu kunde jag förstå Pippi i en helt annan dimension eftersom jag kände till Sverige på ett annat sätt. Otroligt spännande!”

Känslan av att vara tvåspråkig är underbar enligt Birgit och den känslan får aldrig ifrågasättas av utomstående. ”Man måste få vårda sitt egna språk lika mycket som man ska lära sig ett nytt.” Hon fortsätter sin argumentation kring detta och menar att hon ibland får en känsla av att man ska försvenskas till max när man kommer som invandrare till Sverige. Samtidigt som hon tycker att många i Sverige verkar för ett mångkulturellt land. ”Visst ska man anpassa sig, men det måste finnas gränser.” De fåtal gånger som Birgit känt sig utanför, på grund av att hon inte alltid har behärskat svenska språket, är i gruppsammanhang. ”Att göra ett projektarbete ihop är en riktig utmaning eftersom folk fyller i varandras meningar och pratar fort. Jag kan känna att jag kommer med mina åsikter lite försenat in i sammanhanget och det är oerhört frustrerande.”

En negativ aspekt med att vara tvåspråkig kan vara att man blandar ihop ord ibland enligt Birgit. Hon menar att det är så många tyska och svenska ord som är lika och när hon hör ett ord som t ex vinter börjar hon genast fundera på vad det heter på svenska. (Vinter heter Winter på tyska) ”Jag kör liksom fast i ett spår och glider direkt över på tyska i mina tankar. Det känns väldigt lustigt.” Birgit har också upplevt att skolelever tycker det är oerhört roligt när hon inte kan komma på ett svenskt ord. ”Jag känner mig så dum och det känns som om att jag tappar lite förtroende från eleverna ibland.”

Nyttan av att vara tvåspråkig tycker Birgit är just kommunikationen och kulturkännedomen. ”Dessutom kan man åka på semester och göra sig förstådd.” Om och när Birgit får barn någon gång är hon fast besluten att lära dem både tyska och svenska. ”Tänk vad bortkastat att inte lära sitt barn ett gratis språk.”

Medvetenheten om jämförelserna mellan svenska och tyska tror Birgit kommer ifrån det faktum att språken är så lika. Hon har alltid varit oerhört intresserad av språk och tar varje tillfälle i akt att lära sig

något nytt. Då hon började läsa svenska arbetade hon mycket kontrastivt genom att t ex jämföra ordspråk och idiomatiska uttryck. ”Genom att göra på det viset tycker jag att man samtidigt närmar sig ett annat språk på ett bra sätt. Tänk bara att säga t ex ”kan du lägga på en rem”. Då visar jag att jag har tagit till mig språket på en djupare nivå.

Birgit tycker att svenskan är ett fint språk med en härlig melodi. Nyanser i språket är inget som intresserar Birgit då hon aldrig har brytt sig om vare sig humor eller ironi i Tyskland heller. Att som tysk lära sig svenska är ingen stor utmaning enligt Birgit. ”Visst har jag svårigheter med prepositioner och om det ska vara t respektive d på adverb och adjektiv, men det har å andra sidan drottning Silvia också, <skratt>.” För att utveckla sin svenska läser Birgit så ofta som möjligt och dyker det upp ord som hon inte känner till slår hon upp dem direkt i lexikonet. När hon i början skulle lära sig svenska brukade hon försvenska tyska ord och sätta dit –en eller –et på slutet. ”Denna strategi var inte alltid till sin fördel då ord som boll på svenska heter ” der Ball” på tyska. Tänk själv att jag sprang runt och skrek detta ord högt, ball med –en på slutet, på fotbollsträning. Åh, vad jag skämdes. Men nu är det ett rätt så roligt minne att berätta.”

4.2.1 Birgits tankar kring kultur

Birgit berättar att den svenska kulturen alltid har haft väldigt högt anseende i Tyskland. ”Tyskland och tyskar har däremot inte alltid världens bästa rykte, därför kändes det lite nervöst att flytta till Sverige. Den första svenska personen jag träffade började direkt prata om Hitler och den tunga dåtiden, det kändes lite jobbigt.” Utöver denna negativa upplevelse känner Birgit att svenskar inte låter sig tyngas ner av historien som varit. Det kan ha att göra med att Sverige inte blev så utsatt under andra världskriget, konstaterar hon. Hon kan ibland uppleva att ungdomar inte är så trevliga mot henne, men det tror hon inte hänger ihop med att hon är tyska. ”Det beror nog snarare på dålig uppfostran idag och att jag gör vissa språkmissar” Hon anser att hennes skola är mindre förstående för språkbrister, då det inte går några invandrare barn där. Birgit tror också att bristen på respekt har att göra med att man säger Ni till varandra i Tyskland, vilket man inte gör i Sverige. Hon anser att det för med sig en viss hänsyn, något som hon saknar bland ungdomar idag. Då hon jobbar extra i en affär kan hon ibland glömma bort sig och säga Ni till de lite äldre kunderna. ”Men efter att ha fått mig

en reprimand av tre kunder på en och samma dag försöker jag att tänka du, du, du hela tiden.”

Något som Birgit kan uppleva som en kulturskillnad är att inte svenskar vågar ta upp problem. ”Allting ska tystas ner och det ska inte behöva kännas jobbigt för någon annan.” Trots att hon har bott här i 11 år har hon ibland svårt att uppfatta om svenskar gör som de säger. ”Det kan snackas om så mycket. Ta miljöproblemet som exempel. Svenskarna säger att de är så duktiga på att sortera och tänka miljömedvetet. I själva verket smygs det som aldrig förr.” Birgit jämför med Tyskland, där många faktiskt har tagit steg mot en bättre miljö. Hon poängterar också att det bor 10 gånger så många människor där, vilket skulle kunna ha en inverkan på att man blir mer medveten om sin chans att påverka. ”85 miljoner människor kan inte slarva!”

Att anpassa sig till den svenska kulturen upplever Birgit inte som något problem, då den är så lik den tyska. Men att känna sig 100 % svensk är nog något som hon aldrig kommer att göra. Det räcker att hon svarar typiskt tyskt, som hon själv kallar det. Det innebär att hon inte håller inne med vad hon tycker. ”Folk får väl bli arga då, eller så kanske de lär sig någon gång.” Något som hon tycker är lustigt är att hon längtar efter lite tysk matkultur när hon är i Sverige och vice versa. ”Min man försöker övertala mig att flytta till Italien, där den riktiga maten finns, men det skulle nog bli alldeles för snurrigt.” Egentligen behöver inte kultur vara bundet till ett land. Jag skapar min egen kultur.”

4.3 Intervju med Kathrin

Kathrin bodde sina första 8 år i Tyskland med sin tyska pappa och svenska mamma. Hon har alltid tänkt på sina föräldrar som tyska, eftersom det var det språket som talades mest hemma. Sverige och svenska var alltid det lite mystiska för Kathrin och något som hennes mamma ibland ville prata om när hon hade lust. En dag fick Kathrin och hennes syskon beskedet att de skulle flytta till Sverige, då deras pappa hade fått ett lukrativt jobb här. ”Sällan hade jag sett min mamma så glad som då.” Att komma till ett nytt land är inte alltid självklart inte ens för en 8-åring, men Kathrin har alltid haft en obotlig optimist inom sig och såg detta som ett härligt äventyr i livet. Det som förvånade Kathrin mest efter de 5 första åren i Sverige var att hon pratade bäst svenska av alla i familjen. ”Pappa vägrade prata svenska hemma och då fick mamma

liksom anpassa sig. Jag pratade svenska hela tiden vilket jag är väldigt glad över idag.”

Kathrin ser sig själv som helt tvåspråkig. Tyska har alltid varit det dominerande språket i hemmet, vilket hon är tacksam för idag. ”Tänk om min mamma och pappa hade slutat att prata tyska. Det hade känts oerhört tråkigt tror jag.” Vad hon själv upplever som lite lustigt är att hon ”fastnar” i ett språk när hon t ex enbart pratar svenska under en längre period. ”Jag måste på något sätt vänja mig tillbaka. Det känns så oerhört dumt, eftersom jag bott här så länge.” För övrigt fullkomligt älskar hon känslan av att vara tvåspråkig. ”Jag skulle alltid föredra tvåspråkig uppväxt framför enspråkig.” Kathrin menar att man får en helt annan öppenhet för världen när man är tvåspråkig. ”Plötsligt finns det ju 80 miljoner till som man kan kommunicera med och känna tillhörighet till.”

Hon är även mycket engagerad när det gäller barn och tvåspråkighet. Att människor tar ansvar för sina barn och deras språkutveckling borde vara en självklarhet anser Kathrin. Hon tycker att många hänger upp sig på nackdelar med att bli tvåspråkig som barn. ”Det fattas kunskap om hur barn utvecklar sina språk. Många tror att två språk dröjer barns utveckling, istället för att se att barn bearbetar sina två språk lika aktivt som ett.”

Kathrin har inga problem med att se nyanser i språket vare sig det gäller svenska eller tyska. Som tonåring upptäckte hon att svensk ironi inte fungerar speciellt bra i Tyskland och vice versa. ”Jag har lärt mig att skilja på den tyska direktheten och den svenska tvetydigheten i diskussionssammanhang. Det samma gäller för ironi. Tysk ironi är hård och direkt, <skratt>.”

Kathrin gör ständigt medvetna reflektioner över språken. ”När jag var yngre förstod jag aldrig att jag gjorde det, men min hemspråklärare malde och malde och till slut insåg jag vilken guldgruva jag satt på.” Hon jobbar som tysk- och svensklärare på folkuniversitet och där försöker hon alltid få folk att se två-dimensionellt på språk. ”Man måste försöka se bakom ett språk, inte bara traggla glosor. Det räcker att läsa en tysk bok så ser man skillnad i hur man skriver på svenska och tyska. Ibland kan Kathrin upptäcka att hon saknar vissa nyanser i att uttrycka sig på svenska jämfört med tyska. ”Det kanske har att göra med att jag lärde mig tyska från allra första början. Jag kanske känner mig annorlunda rotad i det tyska språket.” Hon tycker ändå att svenska låter underbart vackert jämfört med tyska. Något som Kathrin har reflekterat över är att tvåspråkigheten har fört med sig ett bredare intresse för andra

språk. ”Jag tycker dessutom att jag har oerhört lätt för att lära mig språk. Det är som om jag har utvecklat ett visst tänkande för att knäcka koderna i nya språk jag lär mig.” Utöver tyska och svenska, behärskar Kathrin även spanska, engelska franska.

4.3.1 Kathrins tankar kring kultur

Kathrin har funderat mycket över sin egen känsla över att vara tvåspråkig när hon åker ”hem” till Tyskland under en längre tid. ”Först blir jag nästan lite rädd när folk är så direkta i en diskussion. Jag blir avbruten och då kommer jag liksom alldeles av mig. Det lustiga är att jag alltid glömmer bort detta när jag ska resa till Tyskland.” Fastän Kathrin pratar tyska med sina föräldrar och därför borde vara van vid det tyska diskussionssättet, så tycker hon att deras tyskhet har mildrats lite. ”De har nog blivit försvenskade, men det skulle dom aldrig erkänna.”

Då Kathrin kommer tillbaka till Sverige igen blir hon väldigt förundrad över svenskarnas lugn. ”Sådan är inte jag i alla fall brukar jag tänka. Men efter 2 dagar är det som om någon har trollat med ett trollspö. Känslan av att vilja avbryta och diskutera högljutt är som försvunnen.”

Kathrin tycker att hon har blivit väldigt bra bemött sedan hon flyttade hit. ”Vi är två länder som ligger varandra ganska nära.” Hennes största önskan är att alla oavsett kultur skulle bli lika bra bemötta. ”Men så länge vi inte bearbetar vår egen fördomsfullhet, kommer det alltid att finnas ett visst agg mot vissa folkgrupper.”

Det svenska samhället skulle kunna höja sin förmåga rejält när det gäller att bemöta tvåspråkighet anser Kathrin. ”Dagisbarn och lärare utbildas inte om hur de ska bemöta tvåspråkighet. Detta är något som man kan utnyttja för att få en berikande undervisning i klassrummet. Istället ska allt vara så svenskt och försiktigt. Tänk om Pelles mamma blir arg om Sandros berättar och lever ut sin mexikanska kultur, tar hon som exempel.” Hennes egen dotter har fått en och annan tanklös kommentar om att hon har tyskt påbrå. Kathrin såg alltid till att hennes dotter fick ta ledigt från skolan den 6:e december, för att åka till Tyskland och fira St Nikolaus. ”Under min dotters 12-åriga skolgång var det alltid tjafs om att hon skulle få ledigt i tre dagar så nära in på jullovet. Tänk om man vågade tänka utanför boxen någon gång och förstå att min dotter faktiskt fick en underbar möjlighet att utforska två kulturer.”

Kathrin har aldrig tyckt att hon tillhör en kultur mer än någon annan. Hon tycker att alla borde känna sig mer eller mindre bikulturella, eftersom det inte finns en utpräglad kultur i varje land. Hon förstår sig inte på människor som säger ”jaha, men det är nog bara för att du är från Tyskland” när hon gör något som en del uppfattar som ”osvenskt”. Kathrin har ibland undvikit att tala om att hon är från Tyskland, just för att slippa kommentarer att man är lite annorlunda. ”Som tur är finns det ju människor som verkligen uppskattar tvåspråkighet och vill veta allt om hur det känns att veta så mycket om två länder. Då blir jag glad igen och tänker att det finns nog hopp om en acceptans och förståelse för ett mångkulturellt Europa.”

4.4 Intervjujämförelser med anknytning till tidigare forskning

Det som är intressant med denna studie är att alla tre informanterna befinner sig på olika nivåer vad gäller tvåspråkigheten. Silke som har varit kortast tid i Sverige känner sig trots allt lite tvåspråkig då hon bemästrar en rad olika samhällssituationer. Kathrin har nått den grad av tvåspråkighet där hon konstruerat ett sätt att lära sig andra språk på ett smidigare och mer logiskt sätt. Vad som sammanbinder dessa tre är att de ser sig som tvåspråkiga, fast på olika nivåer. Detta får man se som en viktig del i utvecklingen av mer moderna tvåspråkighetstolkningar. En av de första formuleringarna gjordes enligt Håkansson av Bloomfield 1933 som ansåg att man var tvåspråkig när man uppnådde ”nativ-like control of two languages” (Håkansson 2003:18). Den uppfattningen kan jämföras med Norrby och Håkanssons mer dagsaktuella definition som visar på att tvåspråkighet innebär behärskning och/eller användning av två språk (2007:236).

Romaine menar att tvåspråkiga personer har ett mer varierande sätt att tänka, då de har fått uppleva och leva i flera miljöer samtidigt (1995:113). Detta märks speciellt på Kathrin, då hon hela tiden påpekar att hon inte försöker fastna i ett tänkande. Hon försöker dessutom få andra att ”tänka utanför boxen”, som hon själv uttryckte det. Detta gäller även Birgit då man ser på de kulturella aspekterna som hon försöker belysa.

Den stora skillnaden i medvetenhetsgraden hos de tre informanterna är att Silke ser svenskan som ett sätt för att ”överleva”, medan Birgit ser det som kommunikation och chansen till en kulturell förhöjning. För Kathrin är tvåspråkigheten självklar och hon har utvecklat en oerhörd kreativitet och lyhördhet vad gäller den lingvistiska medvetenheten.

Samtliga informanter försöker dock utmana sin egen medvetenhet genom att alltid vara lyhörda inför det andra språket. Silke som studerat svenska kortast tid av informanterna inser sin begränsning när det kommer till nyanser av språket. Att man kan se en ökad positiv kognitiv utveckling hos tvåspråkiga är enligt Skutnabb–Kangas något som många forskare påvisat och då framför allt gällande uppmärksamheten och möjligheten av att analysera olika aspekter av språk (1982:233).

Grosjean har undersökt hur mycket en person interagerar med det språk och den kultur som han/hon befinner sig i. Han menar att en person antagligen känner sig mer hemma i ett språk än det andra (1982:278). Detta stämmer väl in på Silke och Birgit då de båda kan glida över på tyskan så fort de hört ett tyskt ord. De båda säger sig också sakna vissa nyanser i språket för att kunna uttrycka sig på rätt sätt. Kathrin som har varit tvåspråkig betydligt längre ser dock inga svårigheter i att bemästra de båda språken. Hennes enda problem är att hon upplever att hon måste ”vänja sig tillbaka till svenskan igen” om hon vistats i Tyskland under en längre tid.

De tre informanterna säger sig inte uppleva några direkta negativa attityder mot tvåspråkighet. Det som Silke och Birgit kan uppleva som besvärligt är hopblandningen av ord som oftast inträffar när man minst vill det. För Kathrin är tvåspråkighet, enligt henne själv, något som är ”oändligt positivt”. Att de alla har tyska som modersmål kan bidra till den positiva attityden. Birgit jämförde med hur låg status det polska språket har i Tyskland och hur nedprioriterad man blir som polack. Birgit har som den enda av de tre informanterna upplevt ett visst underläge när hon uttryckt sig fel på svenska. Detta har dock ägt rum i klassrumssituationer där hon som lärare gör allt för att behålla sin status.

Förbättrade attityder till tvåspråkighet är något som Lainio nämner, då han skriver att det krävs en mer utvidgad kunskap om den mångsidiga miljön för att få in tvåspråkigheten som en normalitet i samhället (2008:302). Detta är också något som Kathrin nämner, då hon observerat att dagispersonal inte alltid besitter denna kunskap idag.

Harding och Riley diskuterar kring hur en människa kan säga sig tillhöra en kultur (1993:48) och det är också något som samtliga informanter tar upp. Silke menar att hon är anpassningsbar och tar seden dit hon kommer. Birgit upplever inte att det är svårt att förstå den svenska kulturen, men hon kommer trots detta aldrig känna sig 100 % svensk. Kathrin som bott i Sverige längst tycker att det inte går att säga att det bara finns en kultur i Sverige utan menar att en typ av människor i Sverige kanske skulle känna sig ännu mer hemma i Tyskland. Grosjean

diskuterar också detta fenomen och menar att tvåspråkiga ibland förenar de olika kulturerna istället för att hålla isär dem (1982:161). Detta är något som Silke och Birgit för fram, då de anser att den tyska direktheten borde bli ett naturligare inslag i den svenska vardagen. Kathrin måste även här vänja sig tillbaka när hon varit en längre tid i Tyskland. Hon upplever att hon förändras när hon är i Tyskland, fast mer för att få prata färdigt hela meningar. Väl tillbaka i Sverige blir hon som själv kallar det ”en lugn och ej så diskussionsbenägen svensk”.

Informanterna menar att svensk och tysk kultur påminner väldigt mycket om varandra, vilket gör det mycket enklare att anpassa sig till de normer som gäller.

5. Diskussion

Syftet med den här uppsatsen var att göra en kontrastiv undersökning av tre tyskars attityder till tvåspråkighet. Då ämnet tvåspråkighet är stort har jag fått begränsa mig till själva språket samt snudda vid kulturupplevda skillnader. Jag har i min uppsats främst använt mig av en kvalitativ metod, för att få fram vad den enskilde tänker. Valet av informanter var något jag själv styrde över, då samtliga är personer jag träffat på under min utbildning. Intervjuerna bygger på en intervjuguide som jag sammanställt utifrån min frågeställning. Vid samtliga intervjuer fanns det även utrymme för diskussioner, vilket också nyttjades. Det här är en liten undersökning vilket gör att mina slutsatser endast gäller mitt material, som tidigare nämnts.

Jag kan utifrån min undersökning dra några slutsatser vad gäller den lingvistiska medvetenheten, attityder till tvåspråkighet samt hur det är att leva i två kulturer. Dessa kommer att diskuteras i två avsnitt nedan.

5.1 Ökad lingvistisk medvetenhet och attityder till tvåspråkighet

Något som jag observerat efter att lyssnat och reflekterat över intervjuerna i efterhand är att de tre informanterna befinner sig på mycket olika stadier beträffande tvåspråkighet. Kathrin som har bott här längst har naturligtvis en fördel av att hon kom till Sverige redan som barn. Det känns som om hon har en djupare förståelse av sin egen språkliga medvetenhet. Det är också precis vad Skutnabb–Kangas menar med sina kriterier (se avsnitt 2.1), där hon målar upp olika kriterier på att man kan vara tvåspråkig på olika sätt (1981:94). Samtliga svar från mina tre informanter är att de upplever sig själva som språkmedvetna.

Det kan ha att göra med att Kathrin och Birgit är språklärare och att Silke utbildar sig till detsamma. Utan att dra en alltför generell slutsats tror jag det är rättvist att säga att språklärare har en viss förkärlek till språk. Samtliga tre är också överens om att de har lättare för att lära sig andra språk. En slutsats man skulle kunna dra av detta är när man väl har skapat sig en struktur för att "se igenom" ett språks koder och uppbyggnad blir det helt enkelt lättare att lära sig flera. De tre informanterna kan prata fler europeiska språk. De hade varit spännande om någon utav dessa hade kunnat ett utomeuropeiskt språk eller ett språk som består av tecken, för att på så sätt undersöka om ett sådant språk hade varit lika "lätt" att lära sig.

Något som också tyder på en språklig medvetenhet är att Silke och Kathrin upplever att de ibland har svårt hitta ord som de tycker uttrycker det de vill säga. Då de alla tre faller under kategorin successiv språkinläring (se kapitel 2.1.1) får de anstränga sig mycket för att nyansera sitt språk. Detta gör de genom att lyssna mycket på radio och ständigt ha en ordbok till hands. Birgit lägger ned mycket tid på att lära sig ordspråk och idiomatiska uttryck. Det anser jag är något som tyder på språklig medvetenhet, eftersom hon försöker förbättra sin förmåga att uttrycka sig samt skapa en rikare språkbank. Kathrin som bott i Sverige längst av dessa tre menar att hon i vissa situationer har svårt för att se vissa nyanser med svenska språket. Det tror jag kan ha att göra med att hon kom hit som barn. Då hon var barn och lärde sig svenska tror jag inte att hon reflekterade över språket på samma sätt som hon kanske skulle ha gjort om hon var vuxen. De nyanser hon lärde sig som barn sitter omedvetet rotade och kanske fanns det inga situationer som liknade dessa när hon växte upp. Om de nyanser man lärt sig på sitt modersmål inte alltid stämmer överens med det andra språk man lär sig kan det därför vara svårt att skapa eller ersätta det ordet eller sammanhanget man söker.

Attityden till tvåspråkigheten är för de tre informanterna mycket positiv. De säger att de har utvecklat en mångsidighet i att uttrycka sig. Kathrin betonar känslan av hur underbart det är att kunna prata med och förstå så många människor. Att lära sig ett språk i det landet man bor i är på något sätt nyckeln till all social verksamhet. Silke som känner sig lite mer osäker på svenskan kan ibland uppleva negativa attityder till språket när hon inte kan uttrycka sig. Detta kan ha att göra med att hon ställer höga språkliga krav på sig själv. En slutsats man kan dra av detta är att alltför många negativa attityder till ett språk kan hämma såväl den språkliga som den sociala utvecklingen. Kathrin har med sitt barn

upplevt en annan sorts negativ attityd till tvåspråkighet och det på dagis. Att hennes barns fröken visat sig vara helt oförstående till tvåspråkighet måste helt bero på okunskap. Negativismen mot tvåspråkighet vände i slutet på 50-talet då forskare kom med nya råd och rön (se kapitel 2.2). Idag vet man att små barn inte hämmas av att lära sig två språk på ett tidigt stadium och det är något som borde ha hög prioritet inom utbildningsväsendet (se kapitel 2.2).

5.2 Kulturella skillnader

De tre kvinnorna upplever alla att svensk och tysk kultur är mycket lika. Detta är inte konstigt med tanke på att länderna ligger nära varandra. Tyskland och Sverige har dessutom under många århundraden stått i tät förbindelse med varandra vad gäller handel. Det är de små detaljerna som avgör att Silke och Birgit upplever vissa kulturskillnader. Silke uttryckte sin förvåning över att alla kök ser likadana ut i Sverige. Detta är visserligen hennes egen observation och inte vetenskapligt bevisat, men det är ändå en intressant tanke. Det är detaljerna runtomkring en som gör att man upplever det som kallas kulturskillnad.

För Birgits del handlar det om skillnader i matupplevelser. Hon anser att det inte finns samma breda utbud av mat i Sverige som det finns i Tyskland. Detta är något som jag skulle kunna hålla med om, då jag själv bott i Tyskland under 9 månader. Silke var främst den av informanterna som saknade det tyska matutbudet, det tror jag hänger ihop med att hon endast bott här i 15 månader och inte helt anpassat sig till den svenska matkulturen. Det behöver egentligen inte vara någon kulturell orsak utan snarare en saknad efter matraderen som hon växt upp med. Då Silke flyttade till Sverige flyttade hon även hemifrån vilket säkert kan påverka en hel del. Kathrin som bott längst i Sverige av informanterna ser dock kulturskillnaderna på ett djupare plan. Då hon har barn som gått i den svenska skolan har hon haft chansen att möta kulturattityder på ett annat sätt. Hon anser att det som sägs om Sverige fantastiska mångkulturella acceptans inte alltid stämmer överens med den verklighet som hon lever i. Precis som Vygotskij reflekterar Kathrin över att det behövs social samverkan för att förstå sig på ett helt samhälle (se kapitel 2.3). Ett samhälle kan helt enkelt bara ge en person en kultur utan alla måste vara beredda på att ta emot olikänkande också. Jag tror att det är oerhört angeläget för alla som kommer till ett nytt land att få känna tillhörighet. Vad som också är viktigt är att den egna

kulturen inte glöms bort utan att den tas till vara på, så att det skapas gemenskap på gruppnivå, som Wellros säger (1998:33).

Något som alla tre kvinnor är överens om är att de känner sig tyska i diskussionssituationer. Kathrin har dock insett att hon glömt bort den tyska direkta diskussionstaktiken, vilket hon blir påmind om så fort hon rest till Tyskland igen. Birgit och Silke upplever att de är alldeles för direkta i sina anföranden och att de stöter på problem på grund av detta. Att de känner sig missförstådda i sitt sätt att prata med andra människor runtomkring dem kan påverka deras försök i att känna sig 100 % svenska. Men precis som Harding och Riley skriver finns det troligtvis ingen person som känner sig helt svensk i Sverige då varje människa har ett liv och identitet (se kapitel 2.3). Alla tre informanter menar att de inte tillhör en kultur mer än någon annan, utan de ser till att kombinera dem så gott det går. Kathrin åker till Tyskland varje år i december för att ta vara på den tradition hon vill förmedla till sina barn, medan Silke kämpar med att lära sig att säga "du" till alla människor hon träffar oavsett titel eller profession. Hon känner även en viss lättnad och samhörighet när hon träffar andra tyskar i Sverige. Det tror jag kan bero på att flerspråkighet kan skapa nya kulturella grupper, där man känner sig mer hemma.

Negativa aspekter på att vara tvåspråkig är enligt Birgit och Silke språkförbistring som kan leda till pinsamheter. Om man inte kommer in rätt i samhället tror jag att språket kan bli en oerhörd belastning. Att överskrida osynliga gränser och göra språkliga feltolkningar är knappast något man vill uppleva. Silke och Birgit har trots vissa misstag kommit över denna spärr och jag anser att det är oerhört viktigt för känslan att vilja bo kvar i ett land. Birgit som numera arbetar som lärare har vid ett fåtal gånger upplevt att elever hånat hennes språkliga misstag. Den enda slutsats jag kan dra av detta är att eleverna på denna skola inte är särskilt upplysta när det kommer till tvåspråkighet och mångkulturalism. Birgit tror att det beror på att det är en "invandrarfri" skola, men en sådan slutsats menar jag är för snäv att dra.

5.3 Slutord

I min undersökning har jag endast intervjuat tre kvinnor. Det skulle vara intressant att även ta del av manliga tvåspråkigas åsikter. Hur detta skulle påverka utgången på min undersökning är dock svårt att säga. En jämförande studie mellan olika utomeuropeiska språk skulle också vara

intressant att göra, då man troligtvis skulle spegla andra attityder till tvåspråkighet och hur mångkulturalismen i Sverige upplevs.

Denna undersökning har varit intressant för mig som nyutexaminerad lärare. Det är väldigt lärorikt att försöka få en inblick i hur tvåspråkiga tänker och upplever sin vardag. Som lärare hoppas jag kunna ta till vara de spännande språk- och kulturskillnader och språkbegåvningar som ryms i ett klassrum eller på en skola. Trots att min undersökning enbart rör sig om tre personer tycker jag att mitt resultat stämmer väl överens med den tidigare forskning jag läst och redogjort för.

6. Litteraturförteckning

Edwards, John V 2004. Foundations of Bilingualism. I: Bhatia, Tej K & William C. Ritchie. *The Handbook of Bilingualism*. Malden etc.: Blackwell Publishing, s. 7-31.

Dysthe, Olga 2002. *Dialog, samspel och lärande*. Lund: Studentlitteratur.

Grosjean, François 1982. *Life with Two Languages. An Introduction to Bilingualism*. Cambridge etc.: Harvard University Press.

Harding, E & Philip Riley 1993. *Den tvåspråkiga familjen. En handbok i tvåspråkighet*. Uppsala: Förlaget Påfågeln.

Hyltenstam, Kenneth & Inger Lindberg (red) 2004. *Svenska som andraspråk – i forskning, undervisning och samhälle*. Lund: Studentlitteratur.

Håkansson, Gisela 2003. *Tvåspråkighet hos barn i Sverige*. Lund: Studentlitteratur.

Lagerholm, Per 2005. *Språkvetenskapliga uppsatser*. Lund: Studentlitteratur.

Norrby, Catrin & Gisela Håkansson 2007. *Språkinläring och språkanvändning, svenska som andraspråk i och utanför Sverige*. Lund: Studentlitteratur.

Officiell språkfakta. <http://www.sprakradet.se/2013>
Hämtad 9 juni 2008.

Patel, Runa & Bo Davidsson 1994. *Forskningsmetodikens grunder. Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur.

Propositionsfakta, svenska språket.
www.svd.se/nyheter/inrikes/artikel_992325.svd
Hämtad 9 juni 2008.

Romaine, Suzanne 1995. *Bilingualism*, 2:a uppl. Oxford: Blackwell

Publishers Ltd.

Runfors, Ann 2004. Mångfald på minerad terräng. *Pedagogiska magasinet* 3: 66-67

Skutnabb-Kangas, Tove 1981. *Tvåspråkighet*, Lund: Liber Läromedel.

Lainio, Jarmo 2008. Tvåspråkighet och språkkontakter i Sverige – gammalt fenomen, nya utvecklingar. I: Sundgren, Eva (red), *Sociolingvistisk*. Stockholm: Liber, s 258-303.

Wellros, Seija 1998. *Språk, kultur och social identitet*. Lund: Studentlitteratur.

BILAGA 1

Intervjuguide

Allmänna frågor

Vilket land kommer du ifrån?

Hur länge har du bott i Sverige? Studerar du/jobbar du?

Hur gammal är du?

Språkinriktade frågor

Vilka språk kan du? Hur har du lärt dig dem?

Vilket språk använder du när du pratar med dina föräldrar/syskon?
– Varför använder du det språket, motivera...

Vilket språk använder du utanför hemmet?
-varför, motivera...

Vad innebär tvåspråkighet för dig?

Vilken är din inställning till tvåspråkighet?

Känner du att det finns en nytta av att vara tvåspråkig? Exemplifiera...

Har du känt dig utanför någon gång, för att du är tvåspråkig?

Vilka fördelar respektive nackdelar finns det med att vara tvåspråkig?
Exemplifiera...

Är det svårt att upptäcka olika nyanser i svenska språket? (är det svårt att förstå ironi, humor, upprädda känslor m.m.) Exemplifiera...

Hur tycker du att svenska samhället bemöter tvåspråkighet?

Gör du jämförelser med ditt egna språk – är du medveten/ omedveten om det?
Exemplifiera...

Finns det några likheter med ditt modersmål och svenskan? Vilka?

Hjälper det egna språket till när du ska tala/skriva svenska eller andra språk?

Är det svårt att lära sig svenska? Vad är svårt? Vad är lätt?

Hur gör du för att utvecklas i det nya språket?

Vad tycker du att du har för attityd till det svenska språket?

Upplever du att du har gjort bort dig någon gång, p.g.a. av språkbrist?

Finns det utrymme för att göra bort sig i Sverige?

Kulturinriktade frågor

Tycker du att svenska samhället är bra på att diskutera olika kulturer?

Hur tycker du att du blir bemött?

Har du känt att du blir sämre bemött när du inte kunnat uttrycka dig helt korrekt?
Exempel...

Vad var dina första intryck av Sverige?

Kan du ge exempel på upplevda kulturskillnader (gärna språkliga) – om det finns några.

Är det svårt att få en inblick i de oskrivna reglerna, ex kösystem, tala till punkt vs. Avbryta m.m.?

Hur tycker du att dina kulturella normer och värderingar skiljer sig från dem som du stött på i Sverige? Exempel...

Känner du att du tillhör en kultur mer än den andra?

Känner du att du försöker ”hålla extra hårt“ i den kultur som du känner till bäst?

Är det svårt/lätt att förstå sig på svensk kultur?

Något annat du vill tillägga?